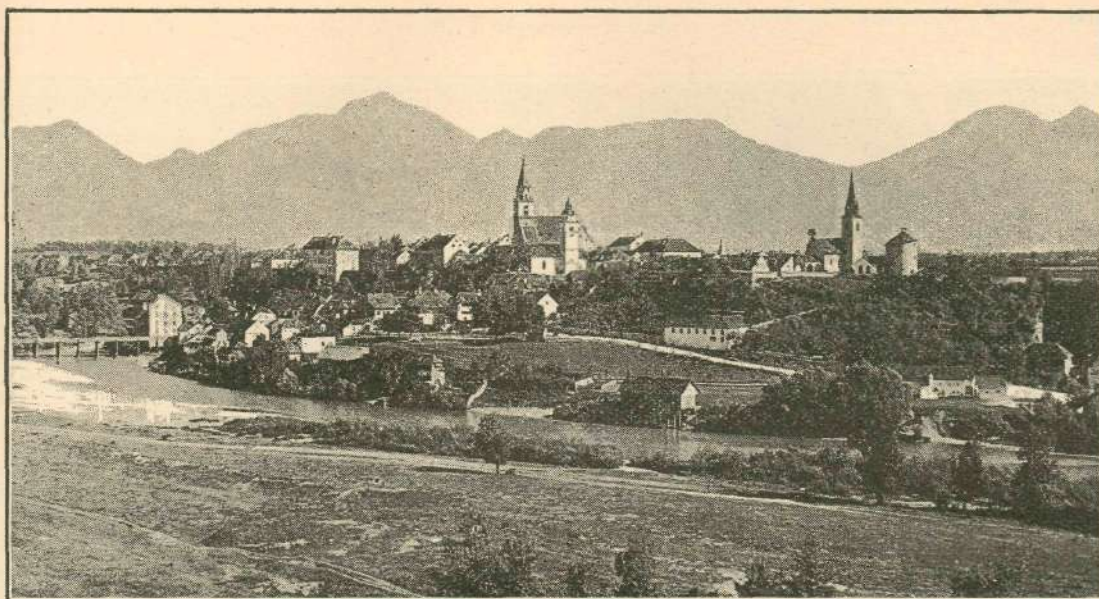

Kranj.

(Črtice. — Sestavil dr. I. Mauring.)

Ker je preživel naš častiti Kranj v novejšem času zlasti zaradi odvzete gimnazije marsikatero bridko uro, in ker se mu prav sedaj obeta boljša bodočnost, ozrimo se v to gorenjsko stolnico in počastimo jo po svojih skromnih močeh! Morebiti se vzbudi tako več zanimanja za ta biser naše kranjske dežele.

Tam, kjer se steka Kokra v bistro Savo, «tam, kjer Kranj na trdi skali, sedež svoj star' kaže zali», tam je že za časa Rimljanov stala močna trdnjava, baje mesto Santicum.¹⁾ Kako naj bi bil prezrl bistri Rimljan ta že od prirode

¹⁾ Na severu od Kranja, précej za župnim pokopališčem proti zapadu se je našlo letos imenitno prazgodovinsko pokopališče. Delavci so prekopali že več ravnih grobov, toda raznesli so nekaj lepih najdeb na razne strani. Oteli so le nekaj lepih, izvrstno ohranjenih izkopin, namreč pet krasnih fibul in jedno čolničasto, veliko zalasnico in železno sekuro. Najdbe spadajo v hallstattsko dōbo in so posebno važne zaradi tega, ker se na Gorenjskem doslej sploh še ni nič takega našlo. Izkopine hrani deželni muzej.

tolikanj utrjeni kraj! Na vshodu leno poteka Kokra v nad dvanajst metrov globoki, prepadu podobni strugi. Ob zapadu se peni mogočna Sava in stavi Kranj na polotok. Le na severni strani je bilo treba utrditi kraj, da je bil prav močna trdnjava. Ni čuda, da so si pozneje izvolili ravno ta kraj mejni grofi v svoje bivališče, utrdili ga in imenovali nemško «Krainburg».

Ali je dobila po tej trdnjavi vsa dežela kranjska svoje ime, to vprašanje ne spada sem.

L. 788. je dobil Karol Véliki sedanjo Kranjsko v last in jo razdelil v marke; pustil ji je pa lastne slovenske kneze. V poznejših letih je bil Kranj podložen koroškim vojvodam, oglejskim patrijarhom, v petnajstem stoletju pa celjskim grofom.

Leta 1256. je takratni lastnik mesta, koroški vojvoda, dovolil grofoma ortenburškima Henriku in Frideriku, da si smeta sezidati trdnjavo, sedanji grad «Kizelstein». Za časa Valvasorja je imel

ta grad grof Frančišek Barbo. Sedanji njegov lastnik je Del-Negro, v njem je sedaj c. kr. okrajno glavarstvo.

Od raznih vladarjev je dobilo mesto sčasoma mnogo pravic in sloboščin.

Leta 1414. je Ernest Železni oprostil mesto vseh mitnin in mu dal pravico, da si sme voliti samo svojega sodnika. Leta 1488. je potrdil Friderik IV. mestu njegove pravice; leta 1529. jih je cesar Ferdinand I. in leta 1637. Ferdinand III. pomnožil. Cesar Jožef II. je leta 1784. zagotovil mestu vse te pravice in dostavil, da jih, ako potrebe časa zahtevajo, ali pomnoži ali zmanjša. Meščanje so bili jako ponosni na svoje pravice in jih niti drugim pokazati niso hoteli. Valvazor bridko toži, ker mu niti arhivov niso odprli za njegovo delo: «Ehre des Herzogthums Krain». Leta 1668. je ogenj nad polovico mesta pokončal; trpela je zlasti mestna hiša in zgorelo je takrat mnogo listin.

Leta 1495. so Kranjci ustanovili v Achenu v župni cerkvi Matere Božje pri oltarju sv. Cirila in Metoda beneficij. Imeli so potem tudi pravico imenovati duhovnika za ta beneficij. Mesto Kranj je bilo torej že pred štiristo leti, kakor je še dandanes, res verno-narodno mesto. Sevé, da ni ostal tudi Kranj ob času protestantovstva popolnoma neokužen; a l. 1609. je zaukazal nadvojvoda Ferdinand II. zapoditi protestante iz mesta in zapreti protestantovskega pastorja Janeza Daksa.

Vladarji, ki so obilne pravice sipali mestu, mudili so se radi v njem.

Leta 1357. se je mudil nekaj dnij v Kranju Friderik IV. Cesar Leopold I. je potujoč v Ljubljano v 6. dan kimovca leta 1660. prenočil v njem. Dne 25. vel. srpana l. 1728. je prišel cesar Karol VI. Ko je dežela kranjska praznovala šeststoletnico, odkar je pod žezlom habshur-

škim, imela je tudi gorenjska stolnica svojega ljubljenege vladarja Frančiška Jožefa v svoji sredi. Tega vladarjevega pohoda spominja Kranjce v ta namen postavljeni vodnjak sredi glavnega trga s spominsko ploščo:

Ob prihodu cesarja Franca Jožefa I.

Dne 16. julija 1883.

V mesto Kranj.

V Kranj sta vodila (kakor nam tudi kaže stara slika iz štirinajstega stoletja) dva glavna in dva stranska vhoda. I dandanes je tako. Ako dojdeš s kranjskega kolodvora čez savski most, pelje te pod rožnivenško cerkvijo najstarejša cesta v mesto. Nad hišo gospé Marenčičeve se vidijo še dandanes ostanki stolpov nekdanje trdnjave. Ako jo kreneš čez most na levo, privede te sedaj glavna cesta, od katere se cepita dve pešpoti po stopnicah, v Kranj.

Ta cesarska cesta vodi na severo-zapadni strani iz mesta proti Tržiču in čez Ljubelj, proti severo-vshodu čez železni most na Kokro, proti vshodu na Št. Jurij, Cerklje in Kamnik.

Mesto ima glavni trg, s katerega se odpira krasen razgled na mali in veliki Storžič in na Kriško goro. Ima dve dolgi stranski ulici, kokrsko in savsko predmestje. Na glavnem trgu je mestna hiša, v kateri posluje tudi letošnje leto ustanovljena mestna hranilnica. Sedanje mesto ima blizu tri tisoč prebivalcev, ki se živé ob trgovini, obrtu in deloma tudi s poljedelstvom.

Šolo je imelo kranjsko mesto že zgodaj. Leta 1494. je ustanovil Janez Sluga beneficij pri oltarju sv. Nikolaja. Beneficijat je služil vsako sredo péto sveto mašo in plačeval za petje učitelju po jeden goldinar. Torej je bila istega leta v Kranju že šola. Sedaj skrbi za izobrazbo mladine čveterorazredna deška in čveterorazredna dekliška šola. Do

leta 1889. je imel Kranj tudi nižjo gimnazijo. Leta 1890. so jo preselili v Ljubljano. Letos je zasvetila po obilnem naporu meščanov nova zarja. Upanje je, da dobi mesto ne samo zopet nižjo, temveč višjo gimnazijo. Obilne so sicer žrtve, katere zahtevajo od malega mesteca, a ne straši se jih, dobro vedoč: Pomozi si sam, pomore ti Bog! Postavi naj si na lastne troške poslopje, naj je vzdržuje in prispeva vsako leto dva tisoč goldinarjev za učne pripomočke. Dal Bog, da se kmalu uresniči srčna želja vse Gorenjske, da dobi Kranj za svoje sinove svojo višjo gimnazijo.

Za izobrazbo, probujenje in omiko skrbi tudi slovensko bralno društvo in narodna čitalnica, ki je meseca vel. srpana letošnjega leta obhajala tridesetletnico svojega obstanka.

V mestu je sedež okrajnega glavarstva, c. kr. sodišča in drugih uradov.

Mesto je imelo nekdanj štiri cerkve. Sedaj so le še tri: Mestna-župna,

rožnivenška in pungerška. Vse tri so zidane v gotskem slogu.

Četrta cerkev je bila kapucinska cerkev. Pred mestom, na severo-zapadni strani, ob cesti, ki pelje v Tržič, stal je leta 1640. sezidani samostan kapucinski. L. 1644., 29. kimovca, je bila cerkev od ljubljanskega škofa Otona pl. Buhhajma posvečena v čast nadangelju Mihaelu. To nam svedoči na severni strani vzdana kamenita plošča z napisom:

Ecclia haec in
hon.^{em} S Michaelis
Archang. C^osecr^t.
Est A^o 1644. Die 29. Sbr
Ab ill-mo prince Oth.
Frid^{co} Come A PVECH-
Aim Ep^o Labac. etc.
Celeb.^{ur} Dom^{ca} post
Fest. S. Martini Epⁱ.

Za cesarja Jožefa II. je zadela žalostna usoda tudi ta samostan in cerkev kakor mnogo drugih. Cerkev je sedaj skladališče, samostan zasebno stanovanje in last rodovine Roosove. (Dalje.)

Iz Novega Mesta v Bosno.

(Piše dr. Jos. Marinko.)

(Dalje.)

Malo pred poldnem 22. mal. srpana so nas čili vojaški konji potegnili iz Jajca po novi cesti proti jugovshodu. Cesta do Travnika, 70 km dolga, je narejena dobro, deloma umetelno. Pod vojaškim nadzorstvom so jo delali Bošnjakitlačani, pa tudi vojaki sami; nova je skoro vsa, le tu in tam je ostalo kaj malega prejšnje turške ceste. Prej se je vozilo po grozno strmi cesti čez Karavlo planino (1179 m visoko), sedaj se pelješ ob Vrbasu; poprej si imel krasan razgled s te tudi zgodovinsko znamenite planine, sedaj imaš prijetno vožnjo

skozi gozdnate doline po cesti, ki se sme ponosno primerjati najboljšim gorenjskim «belim cestam». Cepi se od stare kaka dva kilometra pod Jajcem ter se zvija na desnem bregu Vrbasa. Na obeh straneh se vzdigajo visoke gore, ki so do temena obrasene s temnimi gozdi. Tu in tam vidiš tudi preseke in na njih visoko nad dolino polja bosanskih kmetov. Umikali so se radi visoko, da so bili varnejši pred Turki. Vrbas postaja 15 do 22 km od Jajca nekako divje šegav: vije in peni se, skače čez skale, jezi in vrti se med

Kranj.

(Črtice. — Sestavil dr. I. Mauring.)

(Dalje.)

Župna cerkev v Kranju. (Fotografoval Gust. Pirc.)

Mesec vinotok leta 1892. ostane kranjskim meščanom trajno v spominu. Rožnivenško nedeljo istega leta se je posvetila na novo prenovljena cerkev svetega rožnega venca v mestu. Dné 9. vinotoka lanskega leta pa je obhajal Kranj 400 letnico župne mestne cerkve. Istega dné jo je — vso prenovljeno — zopet posvetil prevzv. gosp. knezoškof ljubljanski in v njej delil zakrament sv. birme.

Ob onem času, ko je divji Turčin pustošil, moral in ropal po naši deželi, zidala se je krasna stavba, mestna župna cerkev v Kranju, ki je bila dovršena leta 1491. Že tedaj je bila najlepša cerkvena stavba na Kranjskem; lahko trdim, da je tudi sedaj čez štiristo let, ko je v pravem gotskem slogu prenovljena, zopet najlepša hiša božja v škofiji.

Leta 1668. dné 10. velikega srpana je ogenj vpepelil nad polovico mesta; tudi župna cerkev je mnogo trpela. Sredi osemnajstega stoletja so nevešče roke zrušile šilasta gotska okna v presbiteriju. Ko je leta 1811. požar razdejal več hiš v mestu, porušila se je tudi streha pri župni cerkvi in napravila mnogo škode. Potreba je bilo mnogo popravil in žrtev.

Sedaj, čez štiristo let svojega obstanka, dviga se zopet v svojem veličastvu kranjska župna cerkev zunaj in znotraj vsa prerojena. Hvala zato gré prečastitemu gospodu Ant. Mežnarcu, dekanu kranjskemu.

Cerkev je posvečena sv. Kancijanu in somučenikom. Na zapadni strani ima pročelje s tremi vhodi. V sredi je zidan stolp s peterimi stropi, obrobljenimi s frizi in lisenami. Njegov vrh je

osmooglat nastavek, na katerem je piramidalna, z bakrom krita streha.

Zidali so stolp iz rezanega lahkega kamena, katerega so dobivali ob savskih,

Notranjščina župne cerkve v Kranju. (Fotografoval dr. Fr. I.)

posebno pa ob kokerskih bregovih. Nad srednjim, glavnim portalom z zavih-

njenim lokom z mnogimi fijalami je — prav umetniško delo — podoba Kristusa

in apostolov na Oljski gori v kamenem basreliefu.

Cerkev ima tri jednako visoke ladije in je 37 metrov dolga, 18 metrov široka in 16 metrov visoka. Delé jo štirje osmoogelni slopovi, na vsaki strani po dva.

Slopovi imajo kapitèle s pozlačenimi listi in spakami. Svodi v ladiji so zvezdasti, v osmoogelnem presbiteriju pa križasti. Okna so iz barvanega stekla. V presbiteriju evangeljske strani nam kaže okno sliko Kristusa, dobrega pastirja, na epistelski strani Kristusa, odrešenika sveta. Lepe so slike domačega umetnika M. Bradaške v presbiteriju, ladiji in na koru. V presbiteriju na evangeljski strani pod obokom vidimo Kristusov vnebohod in pa prihod sv. Duha; na epistelski strani Gospodovo rojstvo in njegovo vstajenje. Pravo mojstersko delo sta sliki: Obsodba Kancijana, Kancija, Kancijanile in Prota in njih obglavljenje.¹⁾

Letošnje leto je dobila mestna župna cerkev nove orglje, delo bratov Zupanov, in nov križev pot v basreliefu.

Drugi dve cerkvi, rožnivenška in pungrška, tudi v gotskem slogu sezidani in sedaj prenovljeni, sta znameniti radi lóp pred glavnim vhodom. Presbiterij rožnivenške cerkve je ozaljšan s slikami, ki kažejo skrivnosti rožnega venca.

Nekdaj je imela mestna župa razven sedanjih še več drugih podružnih cerkvâ. Ljubljanski škof Tomaž Hren poroča leta 1616. dné 25. velikega srpana papežu Pavlu V. to-le: «Vikarijat svetih mučencev Kancija, Kancijana, Kancijanile in Prota v mestu kranjskem z vikarijem, tremi duhovniki in 3500 dušami, ima tudi starešinstvu podložno siromašnico, ki pa nima mnogo prihodkov, ker so se poizgubili ob času luteranstva. Po-

¹⁾ Sliki priobči ob priliki naš list, in tedaj izrečemo tudi svojo misel natančneje. Uredn.

družnice kranjskega vikarijata so te-le: Sv. Peter v Preddvoru z 200, sv. Jakop v Podbrezjah s 150 in sv. Križ pri Tržiču z ravno toliko dušami. Patron mestni cerkvi je škof ljubljanski.»

V Kranju je bila tudi zgodaj ustanovljena bratovščina sv. Rešnjega Telesa. Že leta 1445. sv. Erazma dan sta ustanovila Žiga Lamberg, župnik šmartinski, in Janez Gall, župnik dobski, kapelani pri tej bratovščini. Potrdil jo je istega leta dné 21. kimovca oglejski patrijarh Lavrencij in imenoval Mihaela višnjegorskega za prvega kapelana.

Za mestno župno cerkvijo na vshodu se dvigata dve ponosni stavbi, župnišče in škofova palača. Prvo je zidal župnik kranjski Jan. Jakop Šiling, učen mož. Bil je doktor bogoslovja, protonotarij apostolski, ud akademije ljubljanske «operosorum». Umrli je kot korar in generalni vikarij v Ljubljani leta 1764. v pozni starosti. Drugo, pravi kras mestu, zgradil je bivši knezoškof ljubljanski dr. Jernej Vidmar.

Na glavnem trgu tik mestne hiše stoji dvonadstropna v velikih merah zgrajena stavba, sedaj last gospice Marije Ogrinčeve. Ustno poročilo trdi, da so v tej hiši bivali mejni grofi, ko so stolovali v Kranju. Sedanja zgradba je precéj mlajša od navedene dóbe. Vežna vrata z zavihnjenim lokom, nizki vežni obok in nekateri drugi deli nam svedočijo, da je bila hiša zidana, ko je propadal gotski slog. Znamenita je ta hiša, ker nam hrani v prvem nadstropju vrlo lepe ostanke hišne oprave renesanške dóbe iz leta 1638.¹⁾ Leta 1811. je drugo nadstropje tudi te hiše uničil ogenj, ostalo je le prvo nadstropje nepokvarjeno, kjer

¹⁾ Primeri: Letno izvestje c. kr. strokovne šole za lesno industrijo v Ljubljani l. 1892/3. in «Izvestje muzejskega društva za Kranjsko». Urejuje Anton Koblar, l. III., seš. 4.

se nahaja bogat lesen strop in dvoje lepih vrat. Vrata so iz orehovega lesa. Jedna se sosebnost na stranskih lizenah odlikujejo z lepimi žilami. Mojstrovega imena ni. Na vratih je vdelana letnica 1638. Bogat lesen strop in dvoje zanimljivih vrat je sijajen dokaz, da je tudi naša domovina na umetno-obrtniškem polju nekdanj častno in uspešno tekmovala s sosednimi deželami.

Okolica kranjska ima lepa sprehajališča. V mestu samem sta dva drevo-reda. Proti severu tik nad Savo te vodi umetelno zasajen park do vasi Strževega. Krasen razgled se ti odpira na Šmarjetnogoro, na goro sv. Jošta in na kvišku kipeče velikane do sivega Triglava.

Pod teboj pa buči in bobni Sava, valeč se čez mogočni jez, ki lovi vodo veletržcu V. Majdiču za njegov umetelni mlin «na valarje».

Ob vshodni strani ceste, ki vodi v Tržič in na Železno Kapljo, je drugo šetališče nalik ljubljanski Zvezdi. L. 1888., ko so vsi narodi avstrijski praznovali štiridesetletnico vladanja Franca Jožefa, bil je drevored dovršen in v ta namen imenovan «Franc-Jožefov drevored».

Da se je zasadilo to za mesto toliko važno šetališče, ima prav mnogo zaslug kranjski rojak medic. dr. Šavnik. Za ohra-

njenje nasadov skrbi sedaj olepševalni odsek mesta kranjskega.

Marsikaterega za slovensko domovino zaslužnega moža je rodil starodavni Kranj. Le nekatere naj navedem. Leta 1695. se je rodil Lovro Pogačnik, jezuit in sloveč govornik v stolni cerkvi ljubljanski. Umrl je kot pisatelj v Zagrebu. Sloveči zdravnik Florijan Sentimer je bil Kranjec. Šolal se je v Ljubljani, v Beču, Heidelbergu in Parizu. Leta 1812. je spremil veliko francosko vojsko na Rusko. Slovenski jezik mu je tu dobro služil. Za časa kolere leta 1830. je spisal učeno knjigo o tej bolezni. Slovenskega pisatelja Simona Klančnika (roj. 10. listopada 1810., umrl 3. prosinca leta 1844.), po vsem Slovenskem znanega zdravnika Tomo Pirca smé s ponosom Kranj prištevati med svoje. Kdo ne vé, da je tudi rajnemu očetu slovenskega naroda, dr. Janezu Bleiweisu vitezu Trstenškemu, tekla zibelka v Kranju? Škof ljubljanski dr. Jernej Vidmar in novoimenovani, a radi rane smrti še ne posvečeni škof dr. Janez Gogala, svetlopišec Ivan Pucher in mnogi drugi znameniti možje so bili rojaki kranjski.

(Konec.)

Iz Novega Mesta v Bosno.

(Piše dr. Jos. Marinko.)

(Dalje.)

Poglejmo nekoliko v minuloost mesta Travnika.

Ni stara njegova zgodovina: Travnik je baje nastal stoprv za turškega gospodstva, ker l. 1503. se prvič javlja, dasi je utrjeni travniški grad mnogo

stareji. Ime je mesto dobilo brez dvoma po kraju, po travnikih ob Lašvi. Sedanji Travnik je nekako središče nekdanje župe «Lašvanske». Pod turško vlado je pa postal kmalu središče Bosni, kakor ji je tudi po legi nekako v sredini: —

Pogled na Kranj pred železnico (pred l. 1871.). (Po fotografiji Paierjevi.)

Kranj.

(Črtice, — Sestavil dr. I. Mauring.)

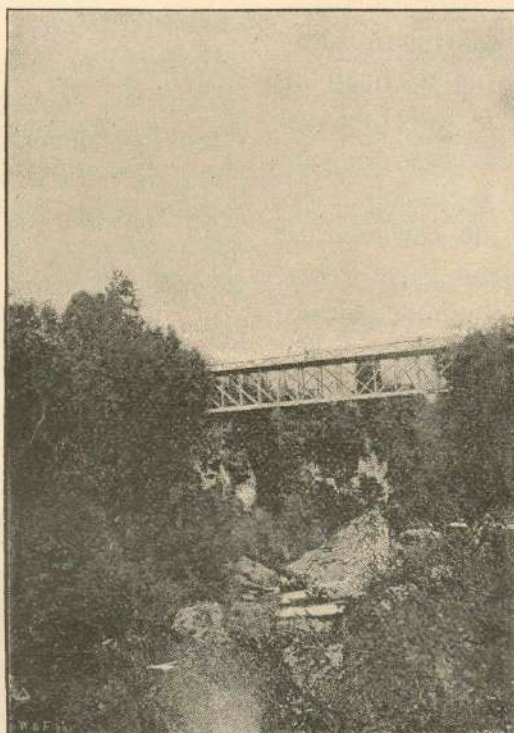
(Konec.)

Te skromne črtice o Kranju bi bile nepopolne, ko bi ne predložili čitatelju tudi Kranjskega pokopališča. Razprostira se na severni strani mesta proti železnemu kokrskemu mostu. Tukaj počivata naša slavna pesnika¹⁾: Dr. Frančišek Prešeren († 8. svečana l. 1849.) in dvajset let pozneje zamrli Simon Jenko (um. 18. vinot. l. 1869.). Osoda, ki je bila obema v življenju skoraj jednaka, hotela je, da počivata skupaj tudi mrtva. Tu na kranjskem pokopališču čaka vstajenja truplo bivšega bogoslovnega profesorja in pozneje (od l. 1842. do l. 1850.) dekana kranjskega, Josipa Dagarina. Na bolniški postelji je bil pesniku Prešernu tolažnik in spovednik.

¹⁾ Nagrobni spomenik Prešernov smo objavili v IV. letniku na str. 64. Jenkov spomenik pa objavimo prihodno leto. — Uredn.

Često, a krivično se podtika blagemu možu ime slovstvenega Herostrata slovenskega, češ, da je zažgal slovstveno zapuščino Prešernovo.¹⁾

Sredi pokopališča se dviga kapela sv. Križa. Sezidal jo je bivši kranjski dekan Avguštin Sluga (ki je doživel visoko starost in je l. 1839. obhajal v Kranju demantno sv. mašo). Posvetil jo je knezoškof ljubljanski Anton Alojzij Wolf dne 11. rožnika l. 1836. Slika oltarna v nji, Kristus na križu, delo Layr-jevo, je umetniške vrednosti. Vrakvi sredi kapele počiva kranjski rojak in bivši

Kokrski most pri Kranju. (Fotogr. dr. Fr. L.)

ljubljski škof dr. Jernej Vidmar, kar nam svedoči na evangelijski strani vzi-

¹⁾ Dasi so o tem pisali že mnogi, drug za drugim, potrudil se ni nihče, da bi bil to tudi dokazal. Ali pa ni tako ravnanje nepošteno? Tudi pokojnik, ki se ne more braniti, ima pra-

dana plošča iz marmorja z napisom, katerega je sestavil pokojni dr. J. Gogala:

Hic quiescit,
Post multos labores
BARTHOLOMAEUS WIDMER

XXV. Episcopus Labac.
ss. Theologiae Doctor
Urbis Krainburgensis
Decus insigne
Artium ingenuarum
Cultum Divinum
Augentium Amator
Pontificatus Apicem
Humilitati Postposuit.

Obiit XVII. Maii
MDCCCLXXXIII.

V Kranju počiva tudi dné 2. svečana l. 1717. tu umrli nakelski rojak in dobrotnik Gregor Voglar, ki je svoji rojstveni vasi oskrbel vodovod. Rodil se je kot sin preprostih starišev 12. sušca l. 1651. Postal je modroslovja in zdravilstva doktor. Radi svoje učenosti in spretnosti v zdravilstvu je slovel na vse strani. Postal je c. kr. dvorni svétnik in si pridobil plemstvo. Po šegi svoje dôbe je polatinil svoje ime v Carbonarius de Wiesenegg. Pri ruskem carju Petru Vélíkem, kateremu je bil domači zdravnik, užival je veliko zaupanja. Že v poznih njegovih letih ga pošlje v cerkvenih opravkih v Rim. Vrnivši se iz rimskega mesta, obišče še svojo rojstveno vas; tu naglo zboli in v Kranju umrje.

Zastonj sem popraševal po narodnih pravljicah in pripovedkah v Kranju in bližnji okolici; ničesar nisem zasledil. Znano je, da kjerkoli drdra železnica, tam se kmalu poizgubi tudi narodno blago. Ako hočeš Kranjcu nekoliko ponagajati, vprašaj ga le: «Kaj ne, vsakdo pol, kakor v Kranju», a za prijazen odgovor ti ne jamčim.

vico do časti. Česar ne moreš dokazati, ne govori o njem! Vsaj meni se zdi, bodisi gledé na Prešerna ali gledé na omikanega Dagarina, ta govorica jako neverjetna. — Uredn.

Skozi Kranj, čez savski most mimo Gaštaja proti jugu je vodila nekoč glavna cesta s Koroške v Ljubljano in od tu dalje v Trst, Karlovec ali na Dunaj. Železnica je provzročila, da je ta cesta sedaj že zeló zarasena. Le še narodna pesem nas spominja živahnega nekdanjega življenja na njej in lahkoživnih voznikov, ki so pevali:

Na Gaštaj p'rfuram,
Dam konj'če izpreč',
Pa si rečem prineseš,
Karkol' mi je všeč.

Tu mimo Gaštaja te vodi na zapadno stran cesta skozi Šmartin in Stražišče v Loko. Šmartinska župnija je dala svojega župnika Žigo Lamberga l. 1463. za prvega škofa v Ljubljano. V vasi Stražišče je posebno razvit obrt za sita, katera pošiljajo v vse dele sveta. Mimo Šmartina nas vodi pot na hrib sv. Jošta, podružnico šmartinsko. Zaiti ne moremo, ker slovensko planinsko društvo je kaj marljivo zaznamovalo pota. V poldrugi uri smo na 860 metrov visokem hribu sv. Jošta. Stopimo i mi gori, saj dandanes ne zahajajo samo pobožni romarji, temveč tudi drugi, da se razveseljujejo z daljnim razgledom in krepčajo v čistem, planinskem zraku!

Kdaj je bila tu gori sezidana cerkev, ne vemo natanko. Ljubljanski škofijski imenik pravi, da okrog l. 1600. Bržkone velja ta letnica o sedanji prezidani in razširjeni cerkvi.¹⁾ Cerkev z dvema ličnima, visokima stolpoma je močno zidana. K pročelju cerkve in stolpov so prizidane svete stopnice s kapelico. Znamenit je veliki zvon, viseč v zvoniku, s Prešernovim napisom na južni strani: Moj bron je najden bil v dnu mórja, ko Turčije Kraljestvo v Héléadi končal je Navarin, Ga kupi romar: ga Samassa v zvon prelije; Glasim zdaj božjo čast iz svet'ga Jošta lin.

Da razumemo to kitico, potreba nekoliko zgodovinskih podatkov. Dné 20. listo-

¹⁾ Žlogar: Trojna božja pot.

pada leta 1827. je bilo turško-egiptovsko brodovje v bitvi pri Navarinu popolnoma premagano in potopljeno. Utopljene topove so izvlekli iz morja. Nekaj teh topov je kupil ljubljanski zvonar Anton Samassa. Iz njih je ulil šentjoški zvon, ki se je plačal večinoma z milimi darovi romarjev.

Svete stopnice iz rdečkasto pisanega marmorja so postavili l. 1751. in leto pozneje posvetili, kar nam naznanjata v kamenito naddurje uklesana šestomera:

QVI sIbI Laeta CVpIt, qVI
VVLt fastIgIa CoeLI
sangVInea In sCaLI s preMat
hIC VestIgIa ChrIsl.
atque
soLemnIssIMe Deo
ConseCratae.

Vrhu svetih stopnic je kapelica posvečena Mariji Žalostni.

Od cerkve se ti odpira krasen razgled na vse strani. Ob jugozapadu se dviga loško gorovje, pod katerim stoji mesto Loka. Na južno-vshodni strani se razprostira že tolikrat opevano rodovitno sorsko polje, katero končuje Šmarna gora. Proti severo-zapadu se kopičijo

mogočni velikani, med njimi sivi orjak Triglav. Proti severu-vshodu se pa stegajo Karavank snežne kope s svojimi orjaki, ki so: Stol, Bočica in Storžič, nadalje kamniške planine z velikim Grintovcem in z Ostrico.

Pod tem gorovjem se ti smehlja krasna planjava, prelepo polje in zelene livade. Med njimi zagledaš nasejane vasi, na prijaznih holmcih lepe gradove, bele cerkve z visokimi zvoniki. Starega Kranja od tu sicer ne vidiš. Stopimo torej na bližnjo Šmarjetno goro. Tu je stala nekdanja cerkev sv. Marjeti posvečena; sedaj je ohranjen le še stolp. Tu te pozdravlja starodavni Kranj s tremi svojimi zvoniki. Tu doli pa

Med skalami Sava šumi,
Valove mogočne vali,
V naročaj jih Dunavu tira.

Resnično, prekrasen razgled, razgled, poln najlepšega užitka! Nehoté človeku srce zaori:

Dežela prekrasna!
Kje tebi enaka na svetu leži?

In s ponosom lahko pristavimo:
To dom je slovenski, naš zemeljski raj!

Na sveti večer.

Doživel sem zopet sveti večer;
Zbežite skrbi in misli posvete,
Da v čas mladosti zamislim se cvetne,
Ki nanj spominja nocoj se vsakter!
Z otroki pred jaslice stopim zelene:
Pokojno Jezušček dete leži
Na skromnem snopu slame rumene
In v mater obrača ljubeče oči.
Pastirci na paši zapuščajo črede
In molit nebeško dete hité;
Svetlôba žarna jih k hlevu privede,
Kjer Jezusu svoje darí položé.

Krilatci, zbrani v sinji višavi,
Žaré, da blešči se človeškim očem;
Prepevajo: Slava Bogu na višavi!
Prepevajo: Mir na zemlji ljudém!
Pastirce ob hlevu razstavljam varno
In luči nažigam detetu v čast;
Poleže mi v prsih čustvo viharno,
Objame mirú me sladka oblast.
Razžarjajo zvezde nebesni obok,
Molitev iz duše vroča kipí mi:
Z otroki postanem zopet otrok,
In zopet sem srečen, miren med njimi.

Anton Medved.

